

approach to the protection of religious cultural property // The Buffalo Journal of International Law. 1996, № 180 (3). P. 1–23). Множественные примеры разрушения культовых сооружений не только на территории бывшей Югославии, но и в Афганистане и Камбодже, позволяют сделать вывод о том, что правы были те ученые, которые еще во время дипломатической конференции 1977 года настаивали на расширенной защите для религиозных культурных ценностей в контексте ст. 53 Дополнительного протокола I к Женевским конвенциям 1949 года. Понимая возможную ссылку воюющих на национальную концепцию защиты культурных ценностей в целях освобождения себя от обязательств по ненападению на религиозные объекты, нам кажется обоснованной необходимость дополнительного регулирования защиты религиозных культурных ценностей.

Луценко О. О.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірантка кафедри міжнародного права та міжнародних відносин*

ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУДОВИЙ РОЗГЛЯД В КОНЕКСТІ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

Право на справедливий судовий розгляд, закріплені в таких авторитетних міжнародних актах, як Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, займає особливе місце у ряді прав людини, оскільки від його здійснення залежить ефективність захисту інших прав.

Право на справедливий судовий розгляд покликане забезпечувати верховенство права, а також доступ до правосуддя. Ці принципи являються основними елементами захисту прав людини, які найчастіше порушуються на національному рівні. Тому вважаємо, що це питання являється однією з найактуальніших проблем сьогодення.

Право на справедливий судовий розгляд в контексті проблем верховенства права та права доступу до суду досліджували Н. Варламова, С. Головатий, В. Семенов, С. Абрамова, В. Мармазов, В. Сидоренко, Г. Жиліна, А. Пухтецька, П. Рабінович, А. Мельнікова, М. Требіллок та інші.

Насамперед право на справедливий судовий розгляд слід розглядати в контексті дії принципу верховенства права. З 1945 року принцип верховенства права ув'язувався із зусиллями по сприянню міжнародному захисту прав людини. Цей принцип був переведений в сферу дії міжнародного права і поступово – за допомогою судової практики в сфері захисту прав людини – набув автономного значення і діє в контексті норм міжнародного права, що стосуються прав людини. В наші дні принципи верховенства права поширюються на широкий і невичерпний перелік матеріальних і процесуальних вимог правосудності і справедливості, необхідних для ефективного захисту прав людини. У своїй прецедентній практиці Європейський Суд продовжував стверджувати, що «верховенство права має на увазі судовий контроль над втручанням органів виконавчої влади щодо здійснення права особи на свободу», і що будь-яке інше втручання у здійснення

прав людини повинне підлягати ефективному контролю (Право на справедливое судебное разбирательство / О. Н. Малиновский, Н. И. Маняк, Г. Д. Улётова та ін. // Современное право. 2009. – № 9. – С. 146-148).

Можливе виокремлення двох основних концепцій верховенства права: формальну і змістовну («тонку» і «широкую» в англійській традиції; пов'язані з теоріями правового позитивізму і природного права, відповідно). Формальне трактування верховенства права не робить судження про справедливість самих норм, а визначає процедурні атрибути, які повинні мати правова система. Змістовні трактування верховенства права висувають вимоги до змісту законів і явним чином включають фундаментальні права людини, які, як стверджують ці концепції, витікають з вищих неписаних принципів законності, моралі і справедливості. Звертаючи увагу на практику Європейського суду з прав людини, можна дійти висновку, що у своїх рішеннях ЄСПЛ виводить як формальні (доступ до суду, наявність судового контролю за втручанням виконавчих органів у права людини тощо), так і матеріальні (наявність демократичного режиму, визнання пріоритетності прав людини у діяльності держави тощо).

Том Бірінгхем, на нашу думку, дав найбільш прийнятне визначення поняття «верховенства права»: «всі особи та влада держави, як публічні, так і приватні, повинні бути зв'язані та мати право користуватися законами, публічно прийнятими, які відносяться (в цілому) до майбутнього та публічно виконуються судами» (Bingham Tom. *The Rule of Law*. 2010, с. 8). Тобто кожен має право користуватися законом, а саме: по-перше, це доступ до судів для того, щоб вимагати застосування закону, а по-друге, процедури в цих судах повинні бути справедливими, а судові рішення виноситися незалежно та неупереджено.

Право на суд являється одним із елементів справедливого судового розгляду та охоплює надзвичайно широке поле різноманітних категорій – від інституційних та організаційних аспектів до особливостей здійснення окремих судових процедур.

Доступність суду як один із елементів справедливого судового розгляду текстуально не згадується у ч. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, але визнається шляхом її тлумачення Європейським судом. (Москвич Л. М. Реалізація права на справедливий судовий розгляд в українському судочинстві / Л. М. Москвич // Проблеми законності: Акад. зб. наук. праць. 1976–2008. – Вип. 99. – С. 187–195).

Так, Європейський суд право доступу до суду розуміє в тому значенні, що заінтересованій особі має бути забезпечена можливість звернутись до суду для вирішення певного питання, і що з боку держави не повинні чинитись правові чи практичні перешкоди для здійснення цього права. Тому можна зробити висновок, що право на суд не є абсолютним – воно може бути піддане допустимим обмеженням, оскільки вимагає за своєю природою державного регулювання.

Право на суд означає право на незалежний та безсторонній суд, створений на основі закону. Вимога, щоб суд був «створений на основі закону», направлена на гарантування того, що організація судової системи повинна закріплюватися законом, а не регулюватися розсудом виконавчої влади. Судова система повинна бути незалежною (незалежність суду від органів державної влади та від сторін у справі) та безсторонньою (відсутність упередженості (prejudice of bias)).

Аналіз практики Європейського суду з прав людини дозволяє зробити висновок, що причинами порушення статті 6 Конвенції частіше за все є недосконалість національного законодавства та недоліки практики застосування державними органами та судовими інстанціями принципів верховенства права та справедливого судового розгляду.

Волчкова А. О.

*Национальный университет «Одесская юридическая академия»,
аспирант кафедры международного права и международных отношений*

ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЯ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА «КОЛЛЕКТИВНЫЕ» ПРЕСТУПЛЕНИЯ В МЕЖДУНАРОДНОМ УГОЛОВНОМ ПРАВЕ

Международные преступления, как и всякие преступления по внутригосударственному праву, совершаются как единолично, так и совместными действиями нескольких лиц. Их особенность заключается в том, что, как правило, данные преступления носят коллективный, организованный характер и совершаются не отдельными индивидами, а группами лиц, в том числе военными и административными структурами. В доктрине уголовного права такая совместная преступная деятельность именуется соучастием.

С учетом природы преступлений по международному праву, установление точных рамок участия отдельных лиц в совершении «системных» преступлений оказывается очень сложной задачей и грань между индивидуальным и коллективным наказанием чрезвычайно зыбкой. Это еще раз подтверждает, что соучастие было и остается самой спорной областью научного познания в международном уголовном праве.

В международном уголовном праве распространена следующая классификация форм соучастия: простое соучастие (соисполнительство); сложное соучастие (с распределением ролей); совместная преступная деятельность (Jens David Ohlin Joint intentions to commit international crimes. – 2011. – P. 695).

Устав Нюрнбергского трибунала содержит ряд положений, которые несколько абстрактно закрепляют формы совершения преступлений. В соответствии со статьей 6 (с) Устава, «руководители, организаторы, подстрекатели и пособники», участвовавшие в составлении или осуществлении общего плана или заговора, направленного на совершение преступления против международного права, подлежали ответственности даже за деяния, совершенные другими лицами во исполнение этого плана.

Формы соучастия были детализированы в Уставах Трибуналов *ad hoc*. Данные трибуналы проводили различие между «совершением», «планированием», «отдачей приказа», «подстрекательством», «пособничеством и содействием». В частности, Международный трибунал по бывшей Югославии признал участие в совместной преступной деятельности, в качестве самостоятельной формы ответственности.

Теория «совместной преступной деятельности» является ярким примером противостояния различных концепций в рамках принципа индивидуальной уголовной ответ-